SİNEMATEK DERNEĞİ
YAYIN ORGANI
NİSAN — MAYIS 1975
SAYI 50
3 LİRA

FİLİM 75'

ŞİMDİKİ ZAMAN / PETER BACSO
ESKİ GÜZEL GÜNLERİN FUTBOLU / PAL SANDOR
JAKOB'LA YOLCULUK / PAL GABOR
BİR GÜN FAZLA VEYA EKSİK / ZOLTAN FABRI
SIRADAN FAŞİZM / M. ROMM
ASKERİN BABASI / CHEIKHDZE
BİR İNSANIN ALINYAZISI / BONDARÇUK
LEYLEKLER GEÇERKEN / KALATAZOV
AZGELİŞMİŞLİĞİN ANILARI / T. G. ALEA
BİR KÜBA SAVAŞI / T. G. ALEA
KÖKSÜZ AĞAÇ / HRISTO HRISTOV
KARA MELEKLER / VULO RADEV
YALIN BİLİNÇ / G. DULGUEROV
SON SÖZ / B. ZHELYAZKOVA
LUDWIG II / H. J. SYBERBERG
PETRA VON KANT'IN ACI GÖZYAŞLARI / R. W. FASSBİNDER

cem yayınevi

GORKİ

KLİM SAMGİN'İN
HAYATI

KIRK YIL

KLİM SAMGİN'İN HAYATI
KIRK YIL
Maksim Gorki'nin en büyük eseri olduğu gibi, 3000 sayfaya yaklaşan 4 ciltle dünya edebiyatının da en büyük birkaç romanından biridir.
RUSÇA ASLINDAN TAM ÇEVİRİ
1. CİLT ÇIKTI
680 sayfa 40 Lira

Kapak Düzeni : İsa Çelik

FİLİM 74 / Türk Sinematek Derneği'nin yayın organı olarak ayda bir yayınlanır / Sahibi Türk Sinematek Derneği adına Onat Kutlar / Yazı İşleri Sorumlusu: Ömer Pekmez / Bu sayıyı hazırlayan: Melek Ulagay - Ahmet Kutlar / Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir, dergiyi bağlamaz / Yönetim Yeri: Türk Sinematek Derneği, Sıraselviler Caddesi, No 65 Beyoğlu, İstanbul / Tel.: 49 87 43 / P.K. 307 Beyoğlu
Dizgi - baskı : EROL MATBAACILIK — Tel.: 26 75 61 / İstanbul

SAYI : 50 3 LİRA

SİNEMATEK'TE NİSAN ve MAYIS AYLARI

Sinematek Derneği'nin Nisan - Mayıs programı daha önce üyelerimize gereğince duyuramadığımız ara - programdan hemen sonra uygulanmak üzere şu anda elinizin altında bulunuyor. Sinematek'in Mart sonu programı, özellikle Cezayir ve Küba filmlerinin gösterilmelerindeki aksamalardan ötürü alt - üst olmuş, Sinematek yönetimi, programı istemeyerek sık sık değiştirmek zorunda kalmıştı.

Üyelerimizden özür dileyerek, elimizde olmayan nedenlere dayanan bu karışıklık dolayısıyla gösterdikleri anlayışa teşekkür ederiz.

Ülkemizin koşullarını doğru değerlendiren üyelerimizin, güveni ve desteği, bu kısa ama bunalımlı dönemi atlatmakta tek dayanağımız olmuştur.

Ara programı izlemek olanağını bulan üyelerimizin, farkettikleri gibi artık önemli program değişiklikleri söz konusu değildir.

Sinematek Nisan ayının ikinci yarısı ile Mayıs ayını kapsayan programında çağdaş sinemanın önemli örnekleri ile yüklü bir antoloji sunuyor. Gösterilecek filmler hem ülkeleri hem de özellikle son yılların bütün dünyada konuşulan filmleri arasında yer almaları yönünden önemlidir. Bir yandan Sinematek, şimdiye kadar sayısız ülke konusunda olduğu gibi Küba'nın da filmlerini ilk kez sunarken, öbür yandan Bulgaristan, Macaristan, Batı Almanya Sinema Sanatlarının son yıllarda ürettiği en ilginç yapıtları Türk seyircisine yansıtmaktadır. Küba Sineması'nın iki önemli örneği olan «Azgelişmişliğin Anıları» (Memorias del Subdesarollo) sadece Küba sinemasının değil, çağdaş dünya sinemasının da önde gelen yönetmenlerinden biri olan Thomas Gutierrez Alea tarafından yönetilmiştir. Alea'nın «Azgelişmişliğin Anıları» filmi birçok uluslararası ödülün yanısıra geçen yıl Amerikan Sinema Yazarları tarafından yılın en iyi yabancı filmi seçilmişti. Küba Sinema Örgütü olan ICAIC'in kurucularından olan Alea, aynı zamanda önemli bir sinema kuramcısı ve yazarı olarak da tanınmaktadır.

Sinematek programında yer alan Macar filmleri, iki çağdaş Macar yönetmen tarafından sunulacak... 17 Nisan Perşembe ve 18 Nisan Cuma günleri filmlerini sunacak olan yönetmenler, geçen yıl Tahran'da «Jüri Özel Ödülü»nü kazanan «Eski Güzel Günlerin Futbolu»nun yaratıcısı Pal Sandor ile «Şimdiki Zaman» filminin tanınmış sanatçısı Peter Bacso.

Ankara ve İstanbul Sinematek'lerinin konuğu olarak ülkemizde bulunan yönetmenlerle yaptığımız bir konuşmayı daha sonra yayınlayacağız. Macar filmleri haftasında Sandor'la Bacso'nun filmlerinden başka «Fotoğraf», «Jakob'la Yolculuk», «Bir Gün Fazla veya Eksik», «Yabancı Yüzler» gibi bu sinemanın son ve ilginç örnekleri gösterilecek.

Sinematek programında yer alan başka bir sinema olayı da düzenlenen «Bulgar Filmleri Haftası» dolayısiyle kentimize, aralarında Hristo Hristov ve

George Stoyanov Bigor gibi sinema adamlarının bulunduğu bir sinemacı kurulunun gelişi olacak. 5 Mayıs'ta İstanbul'a gelecek olan Bulgar sanatçıları gene Bulgar Sineması'nın son örneklerinden oluşan bir diziyi sunacaklar.

Sinematek programında sunulacak Doğu Avrupa kaynaklı dizilerin sonuncusu, 2. Dünya Savaşı ile ilgili Sovyet filmleri. 2. Dünya Savaşı'nın sona erişinin 30. yıldönümü, bilindiği gibi bu yıl bütün demokratik ülkelerde kutlanıyor. 2. Dünya Savaşı'nı anlatan filmler arasında ülkemizde tanınan «Sıradan Faşizm» ve «Bir İnsanın Alın Yazısı» gibi önemli eserler bulunuyor.

Sinematek programında önümüzdeki ay Batı Alman Sineması'ndan yeni örneklerle de karşılaşacağız. Özellikle geçtiğimiz yıl çok sözü edilen «Ludwig II», «Aquirre», «Petra Von Kant'ın Acı Gözyaşları» adlı filmler yeni Alman Sineması'nı tanıtacak değerde.

Sinematek'in oldukça yüklü olan Nisan - Mayıs programı devam ederken bir de önemli sergi açılacak. Ünlü yönetmen Eisenstein bilindiği gibi aynı zamanda bir desen ustasıdır. Filmlerindeki kişilerle ilgili desenleri çeşitli kitap ve albümlerde yayınlanmıştır. Sinematek Mayıs ayının ikinci yarısında Eisenstein'in desenlerinden oluşan bir sergiyle büyük yönetmeni anacak.

MACAR SİNEMASI ÜZERİNE NOTLAR

Sinemanın Macaristan'da oldukça eski bir geçmişi vardır. İlk sinema 1896'da açılmış, film yapımı da bundan hemen sonra başlamıştır. İlk yıllarda yabancı ulusların büyük film prodüktörleriyle işbirliği yapan Macar sinemacıları, Birinci Dünya Savaşının patlak vermesiyle birlikte bu olanağı yitirmişlerdir. Bir bakıma da iyi olmuştur bu, onlar için. Çünkü kendi olanaklarını yaratmak zorunluğu ile karşı karşıya kalmışlardır. 1915 ve 1918 yılları arasında altı yeni film stüdyosu kurulmuş, büyük bir çoğunluğu gazetecilikten ve film oyunculuğundan gelme olan profesyonel sinemanın ilk yönetmenleri bu yıllarda ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında Michael Curtiz ve Alexandre Korda en önemli isimlerdir.

Savaştan sonra, ve 1948'de gerçekleştirilen uluslaştırmadan 30 yıl kadar önce, Macar filim sanayii belli dönemlerde devlet denetimi altında çalıştı. 1922'lerden sonra Macar Sinemasının tanınmış bütün yapımcıları yabancı ülkelere, Berlin'e ve Hollywood'a göçtüler. 1930'lardan sonra filim sanayiinde tekrar belli bir canlılık göze çarpıyordu. Bu dönemde yapılan filmlerin büyük bir çoğunluğu birbirine benzeyen, gayet sınırlı bir bütçe ve geri bir teknikle geliştirilen küçük komedi filimleriydi. Istvan Stöts'ün «Dağdaki Adamlar» filminin dışında sanat değeri olan filimler hemen hemen yok gibidir.

1948'den sonra, filim sanayiinin kamulaştırılmasıyla beraber Yüksek Sinema Okulunun da kuruluşunu görüyoruz Macaristan'da. Macar Sinemasının belli başlı bütün yöneticileri bu okuldan çıkacaktır. Sinemanın kamulaştırılmasının ilk yılında sinematografik değeri büyük bir filim «Bir Parça Toprak» yapıldı. Bu filimde ve yapılan diğer filimlerde Sovyet sinemasının gerçekçi akımlarının belirgin etkileri göze çarpıyordu. Bu ilk yılların çalışmaları arasında bir operetin filme uygulanması olan Mi Chou Magna"dan ve olağanüstü bir satirik komedi filmi olan Gala Giysileri filimlerinden söz etmek gerekir.

1950'lerde tekrar bir duragan döneme girildi. Yapılan filim adedinde de büyük bir düşüş kaydedilmişti. Buna rağmen bu dönemde de iki büyük yönetmen, Zoltan Varkonyi ve Zoltan Fabri'nin ortaya çıkışını izliyoruz. Her ikisi de tiyatrodan sinemaya geçen bu yönetmenlerin filim dünyasının genç kuşağını temsil ettikleri söylenemez. Bu dönemde tarihî konuları ele alan filimlerin de başarılı oldukları göze çarpıyor. Bu filimlerde konuyu fazla basitleştirme, aşırı milliyetçilik ve çelişkiler fazla abartma gibi hatalı yanlar olmasına karşın içerikleri önemliydi.

1953'de başlayan toplumsal ve siyasî değişiklikler kısa bir süre içinde sinemaya da yansıdı. Üç yıl içerisinde gelişen olaylar sinema hayatında büyük bir canlılığa ve birçok yapıtın doğuşuna yol açtı. Bu yeni dönemin etkilerini en iyi biçimde ifade eden yönetmenlerden biri Viktor Gertler'di. 1930'ların Fransız filimlerinin anlatımına benzeyen bir dili vardı Gertler'in. Daha önceki yılların yapay ve katı biçimselliğinden kopmaya çalışıyordu. Daha psikolojik, daha bireyciydi. 1956'da çevirdiği «Dolar Baba» dönemin en iyi hiciv - komedi filimidir.

Bu yılların en önemli filim yapımcısı hiç kuşkusuz Zoltan Fabri'ydi. Güzel sanatlardan ve tiyatrodan sinemaya geçen Fabri'nin bu özelliği filimlerinde ayrıntılı ve özenli görüntüler ve oyuncularının dikkatli oyunlarıyla beliriyordu. 1920'lerin dışavurumcu okulunun etkisi altında olan Fabri, gergin durumlardan, büyük şoklardan, duygulu ve sıcak insan ilişkilerinden yanadır. İlk döneminde yaptığı üç filimden biri **«Tehlike Altında 14 Hayat»** Karlovy Vary festivalinde birincilik aldı. Ondan sonraki filimi «Atlı Karınca» Cannes Filim Festivalinde gösterildi ve övgüyle karşılandı. Macar sinemasının uluslararası alanda başarıya doğru ilk adımlarıdır bunlar. Aynı dönemin üçüncü filimi olan «Profesör Hannibal» ise bu üç filimin en kişisel, duygu yönünden en yoğun olanıdır. Fabri'nin yanısıra Felix Mariassy'den de söz etmek gerekir. İtalyan yeni gerçekçiliğinin etkilerini taşıyan bir yönetmendir Mariassy. «Bir Bardak Bira» adlı filimi günlük yaşantıyı o zamana kadar olduğu gibi olması istenilen şekliyle değil- olduğu gibi yansıttığı için önemlidir. Daha sonraki filimlerinde de aynı inceliği ve duyarlığı izlemek mümkündür.

1957 - 1963 yılları arasındaki gelişmeye genel olarak bakıldığında tablo pek de olumsuz görünmemektedir. Ülke çapında sinema salonu adedi 4500'ü bulmuş ve yılda en az 20 filim çevrilmiştir bu dönemde. Bir çok yeni ismin doğmasına ve gelişmesine elverişli bir ortamdır bu. György Revesz'in «Meleklerin Toprağı» adlı filmi 1. Dünya Savaşından önce, Budapeşte'nin bir işçi semtindeki eski bir binada kiracıların başkaldırışını anlatıyordu. Filim Mar del Plata Festivalinde Büyük Ödül ve Eleştirmenler Ödülünü kazandı. Bu dönemin filimleri daha önceki dönemlerde yapılan ve toplumsal bir içeriği olan filimlerle oranlandığında, bu yenilerinin çok daha kişisel ve biçim yönünden yeni arayışlar içinde olduğu göze çarpar. Bu gelişmeler daha sonraki yıllarda ortaya çıkan «yeni dalga» akımının tohumlarını da taşımaktadır. Bu «yeni dalga» Fransız sinemasındaki «yeni dalga» akımından çok daha değişik koşullarda oluşmuş ve çok daha değişik sonuçlara ulaşmıştır. Yeni dalganın gelişmesiyle ilgili olarak bir kurumun 'Studio Bela Balazs'ın rolünü belirtmek gerekir. Bu stüdyo genç sienmacılara fikirlerini uygulayabilmeleri, serbestçe deneylere girişebilmeleri için olanak sağlıyordu. 1956'dan sonra yeniden örgütlenen Sinema Yüksek Okulundan çıkan bir grup genç yeni akımın öncüleri olarak birleştiler. Daha sonraları yeni akımda önemli roller oynayan Ferenc Kardos, Pal Gabor ve Sandor Sara'nın adları bu dönemde duyuldu. Miclos Jancso'nun 1962'de çektiği ikinci uzun metraj filimi CANTATA ve Karoly Makk'ın filimi «Obsedes» yeni bir dönemin başlangıcını haberliyordu.

Bir önceki dönemin parlak ismi nasıl Fabri idiyse, yeni gerçekçiliğin en önemli ismi de Miclos Jancso idi. Ancak Jancso tek isim değildi. İstvan Gaal ve İstvan Szabo, «Remous» ve «L'Age des İllusions» adlı filimleriyle büyük başarı kazandılar. «Remous» Karlovy Vary'de, «L'Age des İllusions»da Locarno Festivalinde ödül aldılar. Bu başarı zinciri Fabri'nin «Yirmi Saat» adlı filiminin Moskova Festivalinde Büyük Ödülü almasıyla pekiştirildi. Jancso «Evimin Yolu» ile başlattığı başarıyı 1965'te çevirdiği «Umutsuzlar» ile sürdürdü. Jancso filimlerinde bireylerin özel yaşantılarından çok belli tarihî koşullar içinde yaşayan insan gruplarını ele alır. İktidarlarla halk arasındaki ilişkileri, baskıyı ve devrimci mücadeleyi yansıtır. Filimleri bu yüzden her zaman tartışmalara sebep olmuştur.

Andres Kovacs'ın da amacı tartışmalara yol açmaktır. Uzun yıllar Fransa'da sinema eğitimi gören Kovacs'da doğrudan çekimin etkileri görülür. Bireyin tarihî ve kişisel sorumluluklarını ele alıp incelediği **«Donuk Günler»** filimiyle büyük başarı sağladı Kovacs. Daha sonraki bütün filimlerinde aynı sorunu değişik kişilikler ve değişik tarihî koşullar çerçevesinde işledi. Son dönemin önemli yönetmenlerin olan Ferenc Kosa'nın, kendi kuşağından ayrılan birçok yanı vardır. «On Bin Güneş» adlı filmi 1967 Cannes Film Festivali'nde en iyi yönetmen ödülünü almıştı. Yine bu dönemle ilgili ola-

rak bir başka olaydan söz etmek gerekir, o da kadın yönetmenlerin ortaya çıkışı. Bunlar arasında Judit Elek, Geza Böszörmenyi, Marta Meszaros'u sayabiliriz.

Bütün diğer ülkelerde olduğu gibi Macaristan'da da TV'nin sinema üzerinde büyük bir etkisi oldu. Sinema seyircilerinin %50'sini TV aldı. Yeni yetişen filim yöneticisi sayısı ile filim yapma imkânları arasındaki farklılık, yöneticilerin çoğunun TV için çalışması gereğini doğurdu. Buna rağmen Macar Sineması'nın bundan böyle de ilerleyeceğine ve yeni yapıtlar ortaya koyacağına inanmamak için bir neden yoktur.

PETER BACSO (1928 -)

Lise öğreniminden sonra edebiyatla ilgilendi. 1946 - 1950 yılları arasında Sinema Yüksek Okulunda okudu. Bundan sonraki onbeş yıl sadece senaryocu olarak çalıştı. Bu konuda özellikle Zoltan Fabri, Karoly Makk, Marton Keleti ile işbirliği kurdu. 1963'de kendi adına ilk filimini yaptı ve o zamandan beri en faal yönetmenlerden biri olarak bilinmektedir. 1960 - 1972 yılları arasında yeni akımın birçok genç yönetmenine önderlik yaptı. Bilhassa dökümanter türünde çevirdiği filimler dünyada büyük bir ün yaptı. «Tepelerde Bir Yaz» adlı filimi San Sebastian ve Acapulco'da çeşitli ödüller aldı. «Daireyi Kırmak» San Remo'da, «Şimdiki Zaman» Locarno Festivalinde jürinin övgüsünü kazandılar.

Bacso, âdeta birer röportaj niteliğini taşıyan filimlerinde bugünkü Macar toplumunun çeşitli sorunlarını -özellikle işçilerin gündelik yaşamları çerçevesinde- dile getirmektedir. Dökümanter filim çalışmalarının yanısıra mizah unsuru taşıyan filimleri de önem taşımaktadır. Bu tür bir film olan «Traşlanan Traşçı» 1973 Taormina Festivali'nde büyük ödülü kazandı.

PAL SANDOR (1939 -)

Bir müzik okulunda öğrenime başlayan Pal Sandor daha sonra liseyi bitirdi. Sinemayı pratikte, filim prodüksiyonlarında çalışarak öğrendi. 1961'de Sinema Yüksek Okulu'na girdi ve 1964'te bu okuldan yönetmen olarak mezun oldu. Stüdyo Bele Balazs'da çevirdiği kısa metrajlı filimlerle yöneticiliğe başladı. Daha sonraki bütün filimlerinin senaristi olan Zsuzsa Tuth ile olan işbirliği ile çevirdiği ilk uzun filmi olan «Duvardaki Palyoçaları» Şikago Festivali'nde ödül aldı. İkinci filmi «Emilia'yı Seviniz» Taormine'de başarı kazandı. Halen sürekli olarak kısa metrajlı filimler yapmakta ve TV için de çalışmaktadır.

MACAR FİLİMLERİ HAFTASI:

YABANCI YÜZLER / IDEGEN ARCOK / Yönetmen: Rezsö Szöreny / Senaryo: Rezsö Szöreny / Görüntü Yönetmeni: Peter Jankura / Müzik: Ga-

bor Presser / Oyuncular: Erzséber Kutvölgyi, Laslo Szacsvay, Tibor Boroska / Yapım yeri: Macaristan.

Üniversitede iki psikoloji öğrencisi olan Iren ve Gabor, 18 yaşındaki, hapishaneden yeni çıkmış Janos Barta'yı korumaya karar vermişlerdir. Onun topluma adapte oluşunu gözleyecekler, yardım edecekler ve hareketlerini inceleyeceklerdir. İren onu daha hapishane kapısında kaybeder. Janos eski bir hesabı görmek için şehir dışına gitmiştir. Janos eski alışkanlarına dönmüş gibidir. Islahevinden kaçmış kızların sığınağı olan bir eve gider. Eski arkadaşları ondan para isterler. Iren ve Gabor onu, ertesi gün 15 yaşında bir kızla beraber bulurlar, ve ikisi geceyi Gabor'un evinde geçirirler.

İki öğrenci ona fabrikada iş ve fabrikanın yatakhanesinde yatacak yer bulurlar. Bir müddet sonra Janos, Gabor'a gider ve işten ayrıldığını söyler. Gabor'la beraber bazı küçük işlerde çalışırlar ve bu onları yakınlaştırır. Janos şükranlarını belirtmek için hemen Gabor'a olan borcunu ödemeye kalkar. Gabor bunun hatır kırıcı bir davranış olduğunu düşünür ve ani bir öfkeyle ona vurur. Janos ortadan kaybolur. İki öğrenci nerede yanlışlık yaptıklarını araştırırlar. Iren bir gün acayip bir hayal görür. Janos ve ona benzer gençler apartmanına hücum ederler ve olanlardan onu sorumlu tuttuklarını söylerler. Aynı zamanda, Janos'un ona karşı olan aşkından utangaç bir şekilde bahsettiğini de görür.

Bu arada, polis kaybolan genci aramaktadır. İki öğrenci inatla onun izlerini takip ederler ve polis karakolunda karşılaşırlar. Fakat Janos, onları tanımak istemez.

Son sahnede, Janos, Iren'e mektup yazarken görülür. Mektupta iş bulup çalışmaya başladığını, en kısa zamanda borcunu ödeyeceğini bildirir, fakat kendisini yalnız bırakmalarını ister.

BİR GÜN FAZLA VEYA EKSİK / PLUSZ - MİNUSZ EGY NAP / Yönetmen: Zoltan Fabri / Senaryo: Zoltan Fabri ve Péter Zimre / Görüntü Yönetmeni: György Jllés. / Müzik: Emil Petrovics / Oyuncular: Anatol Constantin, Ferenc Bencze, Martin Andrassi / Yapım yeri ve yılı: Macaristan 1972. Renkli.

Ağır hapishane kapıları açılır ve üzerinde 2. Dünya Savaşı zamanında giyilen üniformalardan olan kır saçlı bir adam çıkar. Orduda bir zamanlar subay olan bu adam, savaş suçlusu olarak, yalnız, bazı adamlarını öldüren direniş kuvvetlerine misilleme olarak, yakaladığı çetecileri öldürmek suçundan değil, aynı zamanda bir köyün sokaklarını da yakmak suçundan 25 yıl hapis yatmıştır.

Bu 25 yıl boyunca dış dünya ile olan bütün ilgisini kaybetmiştir. Onu dış dünyaya bağlayan, yalnızca yıllar önce gönderilmiş açılmamış iki mektuptur. Mektupları yollayan, hapishane arkadaşı Simon Obrad, aslında eskiden aynı firmada beraber çalıştıkları birisidir ve subay onu birkaç kez cezalandırmıştır.

Hapishaneden çıkınca gidecek bir yeri olmadığından, mecburen bir hayvanat bahçesinde bakıcı olan Obrad'ı arar ve ona, o köyü ziyaret etmelerini teklif eder.

Köyde bir bara giderler. Hancı gizli bir korkuyla onları tanıdığı halde tanımamış gibi davranır. Bradala, köylülerin buraya çağırılmalarını ve kendisi ile yüzleştirilmelerini ister. Babası, Bradala tarafından öldürülmüş bir genç onu öldürmek ister, fakat polis engel olur.

İki davetsiz misafir orada körkütük sarhoş olurlar. Bradala 25 yıl önce postanede çalışan sevgilisi Zsofi'yi anımsar. Onu ararlar fakat Zsofi 20 yıl önce ölmüştür. Şimdiki posta memuresi onun, iki çocuk annesi olan kızkardeşidir. Kadının evine giderler. Çocuklar onları içeri alır. Sonra kadın ve kocası bir cenaze töreninden eve dönerler. Hepsi birden ölüm hakkında vahşi ve duygusuz şakalara başlarlar. Hepsi sarhoştur. Bradala kadına eski anıları anlatır. Kadın, Bradala ile ilgili bir şey anımsamaz fakat Obrad ile olan eski ilişkisini anımsar ve ikisi kadının kocası önünde birbirlerine kur yaparlar. Bradala birden ne olduğunu anlar ve eski hapishane arkadaşını öldürmek ister. Evin yanındaki çalıların arkasına saklanır ve Obrad'a büyük bir taşla saldırır, onu öldürür. 25 yıl önce bütün sokağı yaktığı gibi cesedin üstüne benzin döker ve yakar.

JACOB'LA SEYAHAT / UZATAS JAKABBAL / Yönetmen: Pal Gabor /

Senaryo: Istvan Gaszar, Pal Gabor / Görüntü Yönetmeni: Janos Kende / Müzik: Janos Gonda / Oyuncular: Peter Huszti, Ion Bog, Gyorgy Andai, Erika Bodnar / Yapım yeri Macaristan.

Bu, iki genç adamın yaşamlarında yıllarca süren bir arkadaşlığın öyküsüdür. Istvan, üniversiteye kabul edilmediğinden kendisine iş arar ve yangın söndürme cihazları kontrolörü olur ve bu işte birkaç yıldan beri çalışmakta olan Jakob'la beraber çalışmaya başlar. Beraberce bütün ülkeyi dolaşırlar. Jakob, Istvan'dan birkaç yaş daha büyük, hayat dolu, neşeli, her gittiği yerde sevilen bir kimsedir. Her gittikleri yerde bir sevgili bulurlar. Kızlar onlara yüz vermeseler bile bu onları üzmez.

Budapeşte'de bulundukları zaman Jakob'un büyükbabasını ziyaret ederler. Jakob, büyükbabasını çok sever ve onu buradan uzaklara götürmek onun gizli bir dileğidir. Fakat ihtiyar adam onlarla yemeğe bile gidemeyecek kadar yorgundur. İki genç adam seyahatlerine devam ederler. Bir kış Istvan zatürree olur. Jakob onu hastaneye yatırır ve ona bakar. Istvan'ın eski sevgilisi Kata, onu ziyaret eder ve birbirlerine söyleyecek bir şeyleri olmadığını anlayınca buruk bir duygu ile ayrılır.

İyileştikten sonra yine beraber çalışmaya başlarlar. Her şey eskisi gibi görünmektedir. Kısa maceralar, pespembe bir dünya. Fakat aslında iki genç

adam dünyayı eskisinden başka görmektedirler. Jakob büyükbabasının ölümünü bildiren bir mektup alır. Gerçek ve sevgi dolu bir bağ zalimce koparılmıştır. Belki de bunun için şimdiki yaşamının bir anlamı olmadığını anlamıştır. Istvan da eski bir ilişkiyi bitirir. Sevgilisi Kata bir köye öğretmen olarak gider. Yaz tatillerinde, Jakob'un kuzeni üniversite öğrencisi Feri onlarla çalışır. Feri, aydın rolünü oynamaktadır. İlk maaşlarını alınca Feri onları oyun oynamak için davet eder ve Istvan ve Jakob'un aksine oyunu çok ciddiye alır, bütün parasını kaybeder ve intihar etmelerini teklif eder. Fakat tren yoluna gelince korkar, kaçar. Küçük düşmüş, yalnız kalmış ama parasını geri almıştır. Jakob, ailesi çörekçi olan bir kızla evlenecektir ve işi genişletmek için planlar yapar. İki genç adam yaşamlarının dayanılmaz olduğunu her gün daha iyi anlarlar. Bir gün dolaşırlarken yanmakta olan bir çiftlik evi görürler. Yangını söndüremezler ama evdeki çocukları kurtarırlar. Sonra kendi yollarında yürümek için birbirlerinden ayrılırlar.

FOTOĞRAF / FOTOGRAFIA / Yönetmen: Pal Zolnay / Senaryo: Orsolya Szekely ve Pal Zolnay / Görüntü Yönetmeni: Elemer Ragaly / Müzik: Ferenc Sebo / Oynayanlar: Istvan Iglodi, Mark Zale, Ferenc Sebo / Yapım yılı ve yeri / Macaristan, 1971. Siyah - beyaz.

Yılbaşı gecesi. Sokaklarda neşeli bir kalabalık. İki fotoğrafçı eğlenenlerin resimlerini çekmektedirler. İki genç adam realitenin gerçek yüzünü keşfetmek için resim çekerler. Gezginci fotoğrafçılar olarak, ülkenin çeşitli bölgelerini gezerler.

İnsanlar onlara poz vermekten çok memnundurlar. Her zaman hayallerindeki gibi çıkacaklarını ümit ederler. Bu her zaman gerçekte olduklarından daha güzeldir. Anne, babalarının, büyükanne ve babalarının yaptığı gibi, güzel bir aile fotoğrafını evlerinin duvarına asmayı düşünürler.

Burada ilk ihtilâf ortaya çıkar. Gerçeği olduğu gibi hiç düzeltme yapmadan mı göstereceklerdir, yoksa müşterilerinin arzularını mı yerine getireceklerdir?

Fotoğraf çekilir, yüzler fotoğraf banyosunun eriyiği içinde görülür ve aynı zamanda insanların alınyazıları da neşredilir. Yalnız, ihtiyar bir köylü kadın onlara, kocasının ilk karısının iki kızını öldürdüğünü söyler. İki genç adam katili ziyaret etmeye karar verirler. İşi daha derinleştirmek, yalnızca sorular sorarak değil, fakat insanların hareketlerindeki nedenleri ve onları daha iyi anlamak için çalışırlar.

ŞİMDİKİ ZAMAN / JELENIDÖ / Yönetmen: Péter Bacso / Senaryo: Péter Bacso, Peter Zimre / Müzik: György Vukan / Oyuncular: Agoston Simon, İrén Bodis, Klari Papai, Gabriella Koszta / Yapım yeri: Macaristan.

Eski bir el işçisi olan, şimdi büyük bir fabrikada kalite kontrolcüsü olarak çalışan Imre Mozes işten çıkarılmıştır. İşten çıkarılma sebebi, yanlış iş yapması değil, aksine çok iyi çalışması, hatalı olan bir makinanın işlemesine

izin vermemesidir. Fakat bu kararı ile fabrikanın bütün üretim planlarını bir tehlikeye sokmuştur. Fikrini, müdürün söylemelerine rağmen değiştirmeyi kabul etmez.

İyi bir uzman olan kendisini başka fabrikalar seve seve alacakları halde, o adaletsizliği kabul edemez ve bu davranışa kanunî bir çare bulunması için ısrar eder. Mahkemeden önce eski müdürü, onun fabrikaya dönmesini ister ve çözülmesi gereken birçok problemi olan bir atölyenin başına getirileceğini söyler.

Mozes bu teklifi kabul eder. Hemen işe başlar ve problemlerle uğraşır. Atölyedekiler yeni şeflerini sevmezler ve ona yardım etmek istmezler. Mozes işe yalnız başlar ve haklılığını kendi gayretleri ile ispat eder. Bu ona saygı kazandırır, sonunda hoş olmayan havayı dağıtır. Adamlar yavaş yavaş ona katılırlar ve eskiden ihmal edilmiş atölye, gayet iyi işleyen bir duruma gelir. İçteki gerginlik ve çelişkiler kaybolmaya başlamakla beraber tamamen yok olmamıştır. Mozes ikramiyeleri, adamların yaptıkları işe göre ödemek isteyince kavga yeniden başlar. Kavga, en yaşlı işçinin teklifi üzerine karşılıklı ödünlerle bir müddet için biter.

Dıştan her şey yolunda görülmektedir. Fakat yanlış organize yüzünden kritik bir durum ortaya çıkar. Atölyede iş yoktur, adamlar boş otururlar, ücretler düşer. Tatminsizlik Mozes için, kendi kaynakları ile çözemeyeceği dayanılmaz bir durum ortaya çıkarır. Bu arada onu tutan müdür gitmiş, yeni müdür onun yerine kendi adamını koymak istemektedir. Mozes daha alt kademedeki bir işe verilir.

Mozes Büyük Müdüre ve partiye yaklaşır. Bir başarı elde edemez, hattâ arkadaşları bile ona karşı olurlar. Bu tekrar edilen adaletsizlik sinirlerini yıpratır ve kendisine rapor verilir. Onun bu durumu meslektaşlarını uyarır. Hep beraber ona yardım etmek ve yanlışlığı düzeltmek için çalışırlar. Ona güzel haberi vermeye gittiklerinde çok geçtir. İmre Mozes, bir kalp krizi ile hastaneye kaldırılmıştır...

ESKİ GÜNLERİN FUTBOLU / ROGI IDÖK FOCİJA/ Yönetmen: Paul Sandor

Filimdeki olaylar 1924 yılında Budapeşte'de geçmektedir. Yakınları tarafından yalnızca «Minarik, fanatik çamaşırcı» olarak tarif edilen, Eda Minarik'in öyküsü anlatılmaktadır. Minarik büyük bir futbol hastasıdır. Kendisine bir futbol sahası kiralamıştır ve «Tatlı Üzümler» diye anılan, hayran olduğu bir takımın da sahibidir. Fakat o yıllar enflasyon, yoksulluk ve problemlerle doludur. Takımı ayakta tutabilmek için gerekli parayı sağlamak için çamaşırhanesinin ve kendisinin bütün olanaklarını kullanır. Bu gidişle iflâs edecektir. Takımından başka hiçbir şey onun için önemli değildir. Takımın bütün oyuncuları, her türlü zorluklara göğüs gerebilecek fakir çocuklardır, yalnız kaleci Vallev her zaman para istemektedir. Problemler daha baskılı olmaya

başlamış ve Minarik gerekli parayı bulamamaktadır. Kimse ona borç para vermez, son çare olarak takımın sağ kanadını satar ve çok para alır. Fakat bundan çok utanmaktadır. Takımına verdiği bir çaya, çok tehlikeli iki kötü adam, yanlarında bir dansözle gelirler. Minarik, onların niyetlerinin kaleci Valley'i başka takıma satmak olduğunu bilmektedir. Minarik, sağ kanadı tamamlamak için oyuncu bulmak zorundadır ve bulur. Yeni oyuncu Minarik'e bir zamanlar millî takımda oynayıp oynamadığını sorar ve ansızın perdede çok güzel bir sahada, güzel giysiler içinde, millî marş çalarken, Minarik'i topa vururken görürüz. Minarik topun arkasından uçmuş ve kaybolmuş ve geçmişte kalmıştır. Şimdi durum hiç de iyi değildir. Minarik çok üzülmekte fakat büyük maç günü, kalecisinin yerinde olacağını ve 10 oyuncusunun ellerinden geleni yapacaklarını ümit etmektedir. Aksi olur. Valley bir mektupla Madrit'e gittiğini bildirir. Minarik kalecinin yerine kendisi geçer. 3 atağı kurtarır fakat bir dördüncü için kuvveti olmadığını bilmektedir. Sahayı, kendi sahasını bir daha dönmemek üzere terkeder.

BULGAR SİNEMASI'NDAN ÜÇ KONUĞUMUZ VAR

Sinematek Derneği'nin konuğu olarak, ülkemizi ziyaret edecek olan «Bulgar Sinema Kurulu»nda üç önemli sinema adamı bulunuyor. Bulgaristan Sinema Sanatçıları Birliği Başkanı ve yönetmen Hristo Hristov, Bulgar Ulusal Sinematek'i Başkanı George Stoyanov Bigor ve sinema yazarı Vladimir Karakaşev, Bulgar Sineması Haftası'nda sunduğumuz «Köksüz Ağaç» filminin senaryo yazarı ve yönetmeni olduğu gibi «The Iconostanis», «Tudov Dinov'la Birlikte» ve «Hammer or Anvil» gibi Bulgar Sineması'nın önemli yapıtlarına imza atmış bir yönetmendir.

George Stoyanov Bigor ise, sadece Avrupa'nın en büyük üç film arşivinden birini kuran ve geliştiren sinema adamı olarak değil, aynı zamanda «Belge Sineması»na ilginç katkılarda bulunan bir sanatçı olarak da tanınır.

Vladimir Karakaşef ise Bulgaristan'da yayınlanan haftalık ve aylık «Sinema Dergileri»ne yazılar yazmaktadır.

Kurul üyelerinden George Stoyanov Bigor, bugüne değin Türk Sinematek'ine ve «Türk Sinema Sanatı»na büyük ilgi göstermiş, iki ülke filimlerinin karşılıklı gösteriminde katkılarda bulunmuş, ülkemiz genç Sinematek'inin konuğu olarak önceki yıllarda iki kez ziyaret etmiştir. Stoyanov Bigor'un Bulgaristan'ın Kurtuluşu'nun 25. Yılı dolayısıyla hazırladığı «Direnişçi Savaşa Hazırlanıyor» adlı belgesel filim, geniş ilgiyle karşılanmıştır.

Konuklarımız Bulgar filimlerinin Sinematek'teki gösterisinde hazır bulunacaklar, ayrıca konferans ve açık oturumlara katılacaklardır.

YALIN BİLİNÇ / THE NAKED CONSCİENCE

Yönetmen: Milene Nicolov

1930'larda Bulgaristan'ın kır yaşantısından, oraların insanlarının tipik özel-

liklerinden renkli bir pencere açar filim. Dağlık bölgenin basit insanlarıdır bunlar. Filimin ana çizgisi, bir toplumsal bilincin izdüşümüdür. Kahramanımız, Grozdan Baba, orman bekçisidir. Birçok basit insanlar gibi, adalete ve toplumsal eşitliğe sonsuz bir güven ve inanca sahiptir. Yaşantısı bu bilinçle geçmiş, her davranışını yöneten bu arı bilinç olmuştur. Bu bilinç, bu vicdan ne satınalınabilir ne de kırılabilir. Devlete ait bir ormanın kesilip biçilmek istenmesi karşısında isyan eder. Bürokrasi'nin karmakarışık yapısı, dehlizleri içinde insanların dar görüşlerine karşı mücadele eder. Tıpkı küllerinden durmaksızın doğan anka kuşu gibi, bu sert ve inatçı adamın bilinci, her başarısızlıktan daha da bilenmiş, daha da güçlenmiş çıkar.

SINAV / THE TEST

Yönetmen: Gueorgui Dulguerov

Yüzyılımızın başında, bir müslüman köyünde geçen, folklorik özellikler taşıyan bir konusu vardır filimin. Başlangıçta, genç Liou'ya fıçıcı olurken takılan ustalık kemeri ile ilgili bir töreni izleriz. Ustaların eleştirici bakışları karşısında genç çırağın, gözleri bir bantla kapatılmış olarak bir fıçıyı kusursuz yapması gerekmektedir. Ancak böylece köyün saygın kişilikleri arasına girebilecek, usta sayılabilecektir. Oysa bu deney, bu sınav gerçekte her işin başlangıcıdır. Çünkü gerçek ustalık iş başında belli olur. Genç zanaatkâr her türlü küçümseme duygusunu başarı ile alteder. Çünkü davranışlarından sorumlu, kendine güvenli bir kişidir. Yaşantının önüne çıkardığı başka sınavları da başarıyla veren Liou kendini bir yaratıcı olarak köyüne ve çevresine kabul ettirir.

KUŞLARLA TAZILAR / BİRDS AND HOUNDS

Yönetmen: Gueorgui Stoianov

Allegorik boyutları olan bir filimdir Kuşlarla Tazılar. Geçmiş dönemin mutlu, insanda özlem yaratan, güzel görüntüleri ile açılır perde. Eski model otomobiller, şemsiyeler, güzel kızlar, okul törenlerini ve belediye törenlerini renklendiren saygıdeğer askerler... Her şey insanda bir hüzün ve nostalji yaratır. Bu topluluğun ortasına düşer genç devrimciler. Başta güzel, mutlu, huzur dolu görünen her şey zamanla gerçek dişlerini göstermeye başlar. Kültür gibi görünen şeyin altında yatan bilgisizlik, kibarlık gibi görünen şeyin altında yatan ilgisizlik ve hörgörü, gülümsemenin altında yatan hoşgörüsüzlük zamanla yerini baskıya, tehditlere, işkenceye, hattâ cinayete bırakır. Gençler bu ikiliğin bedelini hayatlarıyla ödeyeceklerdir. Bulgar sinemasına armağan ettiği her filmiyle yenilikler getiren, zaman zaman adeta gerçeküstü boyutlara ulaşan hayal gücü ve sembolik yetkinliği ile Stoianov gerçekte bu filiminde aynı zamanda günün gerçeklerini, eski ile yeni arasındaki sürekli mücadeleyi vermeyi amaçlamaktadır.

KARA MELEKLER / THE BLACK ANGELS

Yönetmen: Vulo Radev

Sinematek seyircilerinin, özellikle Şeftali Hırsızı filimi dolayısıyla yakından tanıdıkları Vulo Radev'in filmi, bu kez Birinci değil İkinci Dünya Savaşının karanlık günlerini anlatıyor. 1940'ların. Altı genç kahramanı var filmin. Hepsi de inançlı, genç, tertemiz devrimciler. Nazi'lerin, faşistlerin çizmesi altında bulunan ülkelerinde zor bir görevi yüklenmişlerdir. Belirli bir zümre ile temas halinde bulunan faşistleri zararsız hale getirmek. Hayatlarının henüz başlangıcında bulunan, bir karıncayı bile incitmemiş olan bu gençler için, bu görevi yerine getirmek ağır bir deney olacaktır. İnançları ve ülkelerinin kurtuluşu adına bu işi yapacaklardır birer birer. Ama hepsinin de yüzlerine gölgeler düşecek,gülüşleri donacak, kişilikleri bir olgunlukla birlikte o tazeliklerinden bir şeyler yitirecektir. Radev, Bulgar sinemasının bu genç ustası, psikolojik zorlukları olan çabanın altından büyük başarı ile kalkıyor.

PAİNLEVE OLAYI / THE PAİNLEVE CASE

Yönetmen: Georgi Stoyanov

Binbaşı Ivanov emekli bir askerdir. Filim binbaşının gençliğine ait bir anıyla başlar. Binbaşı horozu Painleve'e her şeyden fazla önem vermektedir. Askerî birlikte herkes İvanov'un horozunu gözetmekten sorumludur. Günün birinde çavuş İvan'ın üzerine attığı bir tahta kaşık Painleve'in ölümüne sebep olur. Birçok komik olaydan sonra İvan'ın hayatı kurtulur. Ama Binbaşı halen öç almak peşindedir.

Filimin ikinci bölümünde Binbaşının yaşlılığını görürüz. Etrafında o kadar çok şey değişmiştir ki, hiçbir şeye anlam veremez Binbaşı. Kimse onu önemsememekte, herkes kendi işi peşinde koşturmaktadır. Kendisini ziyarete gelen iki hanım onu bir süre oyalar. Ama daha sonra yine yalnızlığına gömülür. Eski anılarını düşünmekten başka hiçbir çaresi yoktur yaşlı Binbaşının.

KÖKSÜZ AĞAÇ / A TREE WİTHOUT ROOTS

Yönetmen: Hristo Hristov

Nikolai Haitov'un hikâyesi üzerineHristov'un senaryosu.

Filim, oğluyla birlikte köyden şehire göçen yaşlı bir köylünün öyküsüdür. Yaşlı adam kentte mutsuzdur, onu geriye, geldiği köyüne çeken bir kuvvet vardır. Köyde ağaç yetiştirmektedir ve bu onun yaşamının bütün amacıdır. Bu amaçtan koparıldığı an müthiş bir mutsuzluk sarmaktadır adamı, yaşamın anlamını yitirmektedir. Filimde anlatılmak istenen insanların her zaman bir amaç uğruna mücadeleyle ayakta durabildikleridir.

SON SÖZ / THE LAST WORD

Filim anti - faşist mücadele içinde tutuklanmış beş kadının son günlerini anlatır. Bu beş kadın ideolojik sağlamlıklarını ayakta tutabilmek için yoğun bir mücadele verirler. Düşüncelerinden taviz vererek kurtulmak mümkün... Ya da düşüncelerini sonuna dek savunarak ölmek mi?
İçlerinden öğretmen olan bir çocuk doğurur, kurtulmak için bir fırsattır bu doğum. Her şeye karşın ölümü seçer oysa. Darağacına giderken son isteği bebeğini bir kez daha emzirmektir.
«Kişi kendi davranışlarından sonuna kadar sorumludur. Önündeki seçenekler onun ölümü ya da yaşamının devamıyla ilgilidir, yapacağı seçimin şu ya da bunu sağlaması değil önemli olan, sorumluluğunun gereğinin yerine getirilmesidir. Gündelik yaşamın küçük hesaplarının dışında düşünebilmeyi ve yaşayabilmeyi öğrenmelidir insan. Toplumculuk her zaman insanların fedakârlığı üzerinde ayakta durur» demektedir yönetmen.

THOMAS GUTİERREZ ALEA İLE BİR KONUŞMA

Filimin yapımcısı Thomas G. Alea 1928 yılında Havana'da doğdu. Roma'da filimcilik öğrenimi yaptı ve Batista'nın zamanında devrimci sinemayla uğraştı. Daha sonra Küba Film Enstitüsünü kurdu (ICAIC).

Niçin Azgelişmişliğin Anıları?

«İlk zamanlar, devrimin zaferinden hemen sonra, adanın Karaiblerin İsviçresi olacağını sanmıştık. Bunu gerçekleştirebilmek için her şeyden evvel kendimizi değiştirmemiz gerektiğini göremiyorduk. Gerekli her şey vardı: Halk, silahlar, heyecan, sıfırdan başlayarak yeni bir ülke yaratma olanağı. İlk aklımıza gelen şeylerden biri, şeker kamışı tarlalarından büyükçe bir bölümünü yakıp başka şeyler üretmek olmuştu. Üretime çeşitlilik kazandırmak gerekiyordu. Peşinden sanayileşme endişesi çıkageldi. Fotoğraf makinesinden otomobile kadar her şeyi kendimiz yapacaktık. O dönemin deneyi mizah yönünden kuvvetli anılarla doludur. Her şeye rağmen bir yığın kitaptan öğrenemeyeceğimizi öğrendik. Geri kalmıştık, yoksulduk, ufak bir ülkeydik ve bir adaydık. Bu gerçekler hayatın çok çeşitli yönlerinde kendini belli ediyordu. Örneğin, halkın bilinci devrimle köklü bir değişme geçirmişti. Atılan dev adımdan geriye dönüş yoktu artık. Gelecekte daha zor günler bekliyordu bizi. Yeni gerçek katıydı. Yalnızca yeni bir ekonomi, yeni bir siyaset anlayışı, yeni bir toplum değil, yeni bir insan yaratmakla karşı karşıyaydık. Ahlâkta, estetikte vs.de de azgelişmişlik söz konusudur. Bu bilinçlenmenin sonunda, almamız gereken yolun başta düşündüğümüzden çok daha uzun ve dikenli olduğunu gördük. Bazıları için cesaret kırıcı oldu bu. Oysa bilinç, herşeyden önemlidir. Attığımız adımlardan daha güvenli olmamızı ve idealleştirmelerden korunabilmemizi sağlar.

İşte bütün bunlardan dolayı Desnoes'in azgelişmişlik üzerine parmak basan ve basit bir yapıdan hareketle, davranış serbestliği ve sinema dili bakımından kolaylıklar sağlayan romanına eğildim.

Azgelişmişlik her şey değildir. Çünkü sorun öbür yanıyla, olumlu canlı yanıyla da kendini belli eder: Devrim. Her iki unsur da kişiliğimizin ve faaliyetlerimizin temelini oluştururlar. Devrim bu şartlardan çıkmak için kendi varlığına karşı yönelen tehlikelere karşı koymak durumundadır. Diğer olanak, kişi olarak azgelişmişlikten kurtulmaktır; yani ayrılıp gelişmiş ülkelere gitmek. Bu anlamda kaçmak, gittiği yerde bir şeyler bulmayı değil, bir şeyler bırakmayı ifade eder. Filmin ve romanın kahramanı bu iki olanak arasında gidip gelir: devrim karşısında birey; gerikalmışlık karşısında uygarlık; sokağa, dışsallığa karşı ev; şimdiki zamana karşı geçmiş. Avrupalı olarak doğmak istedi, ama öyle olmayıp da bundan huzursuz olmayanların büyüklüğünü anlayamıyordu. Aşık olma olasılığı yoktur (cazip Avrupalı kadın bulamaz). Zorluklara göğüs gerecek çapı yoktur. Her şey ona göre ya çok erken ya da çok geç gelmiştir. Karar almaktan yoksundur. Her yönden reddetmeye eğilimli olduğumuz bu kişiliğin sayesinde bizi çevreleyen gerçeğin yeni bazı yanlarını keşfedebiliyoruz. Onun öznel değerlendirmeleri eleştirici tavrımızın hedefleri olmaktadır. Onun dünyasıyla filimde gösterdiğimiz belgeseller arasındaki karşılaştırma, çağrışımlar yönünden zengin sayılabilir.

Senaryo hemen sona ermedi. Çekim boyunca sürdü. Kurgu ve dublaj boyunca devam etti. Bazı şeyleri spontane bir şekilde süzen ve beklenmedik sonuçlar veren çekimin sonuna bıraktık. Şöyle bir karara vardık: Yalnız kalan bir adamın bir çeşit nesnel belgesel filmini yapacaktık. Sinemanın yapabileceği, gerçeğin bu «nesnel» bakış açısını kahramanın öznel bakış açısıyla karşılaştırmaktı. Fotoğraf, dolaysız belgeler, söylevler, bazı fırsatlarda meçhul kamerayla çekilen sokak çekimleri, düşündüğümüz şeyler için yararlandığımız araçlardı. Romanın yapısını temelde koruduk. Birçok şeyi attık bazı şeyleri aldık. Çekim dar bir kadroyla gerçekleşti. Bu konuda azgelişmişliğin sıkıntısını filimin kahramanı kadar duyduk.

Bu filimin kendimce en özgün saydığım filim olduğunu söyleyebilirim. Sözünü ettiğim azgelişmişliğin koşullandırdığı kısıtlamalardı. Ve belki de bunlar bu filmde lehimize bir ögeydi. Eksiklikler, hatalar olacaktı ama istediğimiz filmi yapıyorduk, ve her şeye rağmen kendimizden bir şeyler katıyorduk. Biz, gerçeği yansıtmaya değil onu zenginleştirmeye çalıştık. Formüller ve sembolik idealler yardımıyla diyalektik gelişmeyi anlatmayı değil, onu saldırgan bir şekilde canlandırmayı, duygusallığı kışkırtmayı düşündük. Filimde kendini her şeyin ve herkesin üstünde gören bir çeşit sosyalizm bürokratı (bürolu veya bürosuz) tipini de eleştirmeye çalıştık.

AZGELİŞMİŞLİĞİN ANILARI (Memorias del subdesarollo)

Yönetmen: Thomas G. Alea / Görüntü Yönetmeni: Ramon F. Suarez / Müzik: Lea Brouwer / Oyuncular: Sergio Corrieri, Daisy Granados, Eslinda Nunez, Omar Yaldes. / Edmunod Desnoes'in aynı adlı romanından.

Küba 1961. Bütün büyük kuvvetlerin elde etmek istediği küçük ada. Geçmiş günlerin Havanası. Avrupavari zerafetin ve Amerikan yedek parçalarının ülkesi artık gerilerde kalmıştır. Yeni Havana, yıkılmış ve yeniden inşa edilmiş Varşova'yı anımsatmaktadır; yiyecekten yana sıkıntılı, ama eğlence, neşe ve ilericilikle dopdolu. Havaalanı: akrabalarıyla veda ederek Miami'ye giden gericiler, ağlayan çocuklar ve Amerika'ya giden karısıyla veda eden filimin kahramanı Serggio.

Filim, Serggio'nun anılarından oluşmaktadır. Teselli kabul etmeyen anıları vardır Serggio'nun. Her şey onun dışında, ona değemeden olmaktadır hayatta. Karısıyla veda ettikten sonra oturduğu apartman katına döner. Bir teyp bandında karısıyla aralarında geçen tartışmaları dinlerken karısıyla niye evlenmiş olduğunu düşünür. Yazardır Serggio, ama her zaman her şeyin dışında oluşu iyi bir yazar olmasını engellemektedir. Dostlarına, karısına her şeye karşı ilgisizdir. Havaalanında yolcu ettiği dostları için şu sözleri yazar daktilosuna: «Sevgileriyle beni bezdiren insanların hepsi çekti gitti». Evinin balkonunda bir teleskop vardır. Kendi kendine de bir teleskopun içinden bakar gibidir Serggio. Havana'ya bakar. Her şey eskisinin aynıdır. Devrim neyi değiştirdi ki? Picasso'nun yollayacağı beyaz güvercin nerde? İnsanlarda ve şehirde en ufak bir değişiklik göremez. Kartondan yapılma bir filim seti gibidir kent. Hiç bir olayın cereyan etmediği bir taşra kenti.

Sokağa çıkar. İnsanlarla doludur sokaklar. Serggio için bütün bu insanların yaşamları anlamsız ve boştur. «Yaşamın anlamı ne ve benim yaşantımın anlamı ne? Yine de ben onlardan farklıyım.» Sürekli olarak kendisini halktan soyutlamaktadır. Kitapçıya girer ve «Burjuva ahlâkı ve devrim» diye bir kitap satın alır. Bir dostuyla buluşur.Tutucu bir kimsedir dostu; yeni Küba'yı alabildiğine eleştirmektedir:

«Eskiden şeker üretiminde dünyada birinciydik, şimdi ise açlıktan ölmemeye çalışıyoruz. Arabaya koyacak yağ bile bulunmuyor. Eski dönemde en ufak olayda şikâyet edenler şimdi nelere katlanıyorlar...»

Adamın sözlerinden sonra Latin Amerika'yla ilgili bazı gerçekler verilir filimde... «Latin Amerika'da her dakikada 4 çocuk ölür. İkinci Dünya Savaşında ölenlerin sayısına eşittir bu rakkam.»

Kadınlarla kalıcı ve tutarlı ilişkiler kuramamaktadır Serggio. Helene'e sokakta rastlar. Helene artist olmak isteyen basit bir küçük burjuva kızıdır. Onu artist yapacağını söyleyerek Helene'i tanışı olan bazı filimcilerle tanıştırır. Aynı zamanda da Helene'e artistliğin gereksiz bir uğraş olduğunu an-

latmaya çalışmaktadır. Serggio'nun amacı Helene'i eğitmek, kendi düzeyine çıkarmaktır. Eski karısının giysilerini verir kıza. Onu sevebilmesi için görünüşünün de değişmesi gerekmektedir.
Sokaklarda dolaşır. Değişik binalar anılarını canlandırır. Papaz okulunu anımsar. Kendisine geneleve gitmesi için para veren papazın dine karşı büyük bir inancı olmadığını düşünür. Helene'i müzeye götürür. Kızın ilgisizliği karşısında kendisiyle kızın ayrı dünyalardan geldiklerini kabul etmek zorunda kalır. Hemingway'in evi ve İspanya İç Savaşıyla ilgili belgeler. «Azgelişmiş ülkelerde kültür» konulu bir konferansa gider. Konferansta değişik kimseler değişik görüşleri yansıtmaktadır: bir tartışmacı, «Biz azgelişmiş ülke insanlarıyız» derken, bir diğeri azgelişmişlik teriminin sakat bir terim olduğunu ve kullanılmaması gerektiğini, çelişmenin sistemler arasında olduğunu söylemektedir. Bu tartışmalar da sıkar Serggio'yu! Azgelişmiş ülkelerde tutarlılık yoktur, üstelik bütün bunların kendisiyle ilgisi nedir? Karısını düşünür. Karısının okuduğu okul şimdi Lenin okulu olmuştur. Karısına bir mektup yazar. Ondan bazı taleplerde bulunmuştur, (dergi vs. yollaması için) bunları yerine getirip getiremeyeceğini soracaktır. Evini kontrole gelirler ve sorular yöneltirler Serggio'yaya. «Eviniz bu kadar büyük, yalnız mı oturuyorsunuz?» vs. şeklinde. O bu soruların nedenini bile anlamaz. Kendisini düşünür. 38 yaşında bir çocuk, olgun bir adam değil, olsa olsa çürümüş birisi. Tropik ülkelere benzetir kendini. Helene'in erkek kardeşi eve gelir ve kızkardeşini filim yapmak bahanesiyle kandırıp kullandığını söyler Serggio'ya ve kıza vermiş olduğu giysileri de suratına fırlatır. Helene'in ailesi mahkemeye verir onu. Çok ürker Serggio bütün bunlardan, «İşte halk» diye düşünür kendi kendine... Mahkeme kendisini serbest bırakır.
TV'de 22 Ekim 1962'de Kennedy'nin Domuzlar Körfezine yapacağı çıkartmayla ilgili tehditleri okunmaktadır. Serggio umutsuzdur. Küba tamamen savunmasızdır, tuzağa düşürülmüştür, mahvolacaktır. Onun bu düşüncelerine karşın Castro'nun halkı direnmeye çağıran sesi yükselir her bir yandan...

SIRADAN FAŞİZM / OBIKNOVENNIY FAŞİZM
Yönetmen: Mikhail Romm / 1965, Sovyet filimi.

M. Romm yönetiminde bir araya getirilmiş sinematografik belgelerin filmi. Ünlü yönetmen ve kuramcı Vertov 1923'te şunları haykırıyordu: «Devrimci sinemanın gelişimi bulunmuştur: Bu yol, oyuncuların başları üstünden geçerek, hayatın içine, asıl gerçekliğin içine girmektir...»
Vertov'un dediği gibi gerçek hayatın kendisi, etkileyici gücünü her zaman korumuştur. Bu yüzden özellikle son yirmibeş yılda olayları olduğu gibi perdeye yansıtan filimlerin bir araya getirilmesiyle yapılan kurgu filimleri

büyük bir önem kazanmıştır. Frederic Rossif'in, Yannick Bellon'un ve Mikhail Romm'un filimleri bütün dünyada geniş yankılar uyandırmıştır.

Sıradan Faşizm bu türün belki de en başarılı üç eserinden biridir. Filimi meydana getiren ana olayların hepsi, bu olaylar sırasında doğrudan alınmış gerçek belge filimlerine dayanarak düzenlenmiştir. Bu belge ve aktüalite filimleri bazan doğrudan Alman ve İtalyan arşivlerinden, bazan da öbür ülkelerin olaylar sırasında çektikleri sayısız filmin taranmasından çıkartılıp oluşturulmuştur. Romm bu filmi yapmak için 90 saat süren belge filimleri dizisini seyretmiş, eserini bütün bu malzemeyi ayıklayarak meydana getirmiştir.

«Sıradan Faşizm»in içerik yönünden önemi, bir ülkede faşizmin nasıl ortaya çıktığını, nasıl önceleri kendisini gizleyen ya da aldatıcı, gözleri kapayıcı, sözle ülkülerle kurtuluş vaadeden bir politik süreç olduğunu büyük bir açıklıkla gösterişindedir. 2. Dünya Savaşını hazırlayan yılların başdöndürücü çılgınlığını açıklayabilmek için bu filmin bazı sahnelerini hatırlamak yeterlidir. Ve günümüzde dünyanın hiç bir yerinde faşizm tehlikesinin bütünüyle ortadan kalkmadığı düşünülürse, filmin ayrıca uyarıcı bir değer taşıdığı da apaçık ortaya çıkar.

Sıradan Faşizm'in sinema dili yönünden de önemli özellikleri olduğunu söylemeliyiz. Kurgu filimleri malzemenin kötü kullanılışı, filimleri kolayca bir yamalı bohçaya ya da bütünlükten ve kişilikten yoksun bir kronoloji durumuna sokabilir. Oysa Romm, bu alanda büyük bir ustalık göstererek filme bir ritm, bir duyarlık ve aktüel, organik bir canlılık katmasını bilmiştir.

M. Romm, 1901 yılında doğdu. 1918'den 1921'e kadar Kızılordu'da savaştı. Terhis edildikten sonra Moskova Yüksek Sanat ve Teknik Enstitüsü'ne girerek mezun oldu. Sonra birçok senaryo yazdı ve 1931 yılında yönetmen yardımcısı olarak girdiği sinema alanında kısa sürede kendini gösterdi ve üç yıl sonra ilk filmini yaptı: «PİŞKA». Son Sovyet sessiz filmi olan «Pişka»dan sonra 1937'de ilk sesli filmini yaptı: «Lenin Ekim Devrimi'nde». Daha sonra Sinema Oyuncuları Stüdyo Şefi oldu. Ve uzun bir susuştan sonra 1961'de «Bir Yılın Dokuz Günü»nü yaptı. 1965'te ise Marcel Martin - Schnitzer'ler çiftinin «kurgu filmin ilkelerini altüst eden eser» diye niteledikleri «SIRADAN FAŞİZM»i yarattı.

LEYLEKLER GEÇERKEN / LETYAT ZHURAVLI / Yönetmen: Mikhail Kalatasov / Senaryo: B. Rozov / Görüntü Yönetmeni: Sergey Urusevsky / Müzik: M. Weinberg / Oyuncular: TatianaSamoylova, Alxis Batalov, M. Merkouliev / Siyah - beyaz, 1957.

Mikhail Kalatasov'un 1957 yılında çevirdiği ve 1958 yılında Cannes Filim Festivali'nde büyük ödül alan bu ünlü baş eseri Sinematek seyircileri yakından tanıyacaklardır. Rus görsel ve edebi sanatlarının temel ögelerinden

biri olan «insancıllık kavramı» Kalatasov'un filminde insan yüreğini altüst edici ve lirik bir güç kazanmıştır.

2. Dünya Savaşı üstüne olan bu filim 1945 sonrası Sovyet sinemasının yüzlercesini ürettiği oldukça şematik savaş filmi kalıplarını kırmış, gerçeği ve doğruyu aynı zamanda verebilmenin gücüne ulaşmıştır. Bağlılık, yüreklilik ile, yılgınlık ve kaçış filimde çatışan değerler olarak karşımıza çıkar. Filmin kahramanları insan büyüklüğünü Tolstoy'un, Dostoyevski'nin ve Gorky'nin eserlerine yakışır bir çapta yansıtırlar. Gene Sinematek seyircilerinin «Kopar Zincirlerini Gülsarı» ve «Sergei Yesenin» filimlerinin yönetmeni olarak tanıdıkları usta görüntü yönetmeni Sergei Urusevsty'nin baş döndürücü hareketleriyle güzel ve trajik bir yüze sahip olan Tatiana Samoylova'nın oyunu olağanüstü bir liriklik yaratır. Filim Sovyet Sineması'nda bir dönüm noktası sayılmaktadır.

UNUTULMAYAN / THE UNFORGETTABLE / Yönetmen: Yulia Solntseva Dovçenko'nun savaş öykülerinden uyarlama. Sovyet sinemasının büyük ustalarından Dovçenko'nun karısıdır Solntseva. Büyük yönetmenin yaşantısı boyunca yarattığı bütün eserlere önemli katkıları olmuştur. Daha önemlisi kocasının ölümünden sonra Ukrayna'da kurulan ünlü stüdyonun en kişilikli birkaç yönetmeninden birisi olmuştur. Dovçenko Stüdyosu'nda yaratılan baş eserlerden birkaç örnek vermek gerekirse «Atalarımızın Gölgesinde», «Kara Yıldızlı Beyaz Kuş», «Büyülü Desena» ve «Elveda Güvercin» filimlerini sayabiliriz.

RUTH HALBFASS'IN RUHSAL GÜCÜ / DIE MORAL DER RUTH HALBFASS
Yönetmen: Volker Schlöndorff / Senaryo: Peter Hamm ve Volker Schlöndorff / Görüntü Yönetmeni: Klaus Müller, Laue ve Konrad Kotowski / Oynayanlar: Senta Berger, Helmut Griem, Peter Ehrlich, Margarethe von Trotta / Renkli, 1971 yapımı.

UZMANLAR / DIE SACHVERSTAENDIGEN
Yönetmen ve Senaryo: Norbert Kückelmann / Görüntü Yönetmeni: Alfred Tichawsky / Oynayanlar: Matthias Eysen, Gisela Fischer, Braun, Hans Brenner, Walter Sedlmayr / Yapım Tarihi: 1973 / Aldığı ödüller: 1973 Berlin Filim Festivali'nde GÜMÜŞ AYI ÖDÜLÜ, 1973 yılında DEVLET FİLİM ÖDÜLÜ.

KALECİNİN PENALTI KORKUSU / DIE ANGST DES TORMANNS BEIM ELFMETER
Yönetmen: Win Wenders / Senaryo: Peter Handke / Oynayanlar: Arthur Brauss, Kai Fischer, Erika Pluhar, Libgart Schwarz / Yapım: 1971.

PETRA VON KANT'IN ACI GÖZYAŞLARI / DIE BITTEREN DER PETRA VON KANT
Yönetmen: R. W. Fassbinder / Oynayanlar: Margit Carstensen, Hanna Schygulla, İrm Hermann, Katrin Schaake / Renkli, 1972 yapımı.

bu yıl kurt vonnegut jr. yılıdır !. . . .

E YAYINLARI,
YENİÇAĞ DİZİSİ'N DE SUNAR

kedibeşiği

Gelişen tekniğin ürkünç sonuçlarını gülünçlüğe varan acı bir yergiyle sergileyen gerçek bir şaheser • türkçesi: sinan fişek • 20 lira

mezbaha no:5

Tarihin en büyük kıyımının, Dresden Bombardımanının, yazarın anılarına dayanan anlatımı; yaşanmışın eşsiz bir hayal gücüyle insanın yüreğine ulaşan unutulmaz bir mesaj haline dönüşmesi • türkçesi: ali şan •20 lira

şampiyonların kahvaltısı

Çağdaş insanın içinde bulunduğu dehşet verici ve anlamsız koşulları, delicesine gülünç bir sanatsal anlatıma dönüştüren, insanın çılgınlığının eşsiz bir hayal gücüyle beslendiği acı bir yergi, anlamsız gibi görünen ama derin anlamları gizleyen bir çığlık • türkçesi: mehmet doğan • 20 lira

gece ana

Bütün toplumsal ve siyasal ilişkilerin gerçek bir saçmalığa indirgendiği, olağanüstü bir roman • türkçesi: aytunç altındal • 20 lira

E YAYINLARI / P.K. 12 / İSTANBUL

SİNEMATEK (24 NİSAN — 31 MAYIS 1975) PROGRAMI

24	Perşembe	»	» BİR GÜN FAZLA VEYA EKSİK / Plusz - Minusz Egy Nap / Yön: Z. Fabri
25	Cuma	»	» BİR KÜBA SAVAŞI / Yön: T. G. Alea
26	Cumartesi	»	» AZGELİŞMİŞLİĞİN ANILARI / Yön: T. G. Alea
29	Salı	»	» UNUTULMAYAN / The Unforgettabla / Yön: Yulia Solntseva
30	Çarşamba	»	» ASKERİN BABASI / Soldier's Father / Yön: Rezo Chkheidze
1	Perşembe	»	» LEYLEKLER GEÇERKEN / Letyat Zhudalı / Yön: Mikhail Kalatasov
2	Cuma	»	» BİR İNSANIN ALINYAZISI / Soudba Thceloviek / Yön: Sergey Bondarchuk
3	Cumartesi	»	» SIRADAN FAŞİZM / Obiknovenniy Faşizm / Yön: M. Romm
6	Salı	»	» KÖKSÜZ AĞAÇ / A Tree Witkout Roots / Yön: Hristo Hristov / Filmi yönetmeni sunacaktır.
7	Çarşamba	»	» SINAV / The Test / Yön: Gueorgui Dulguerov
8	Perşembe	»	» KUŞLARLA TAZILAR / Birds And Hounds / Yön: G. Stoianov
9	Cuma	»	» KARA MELEKLER / The Black Angels / Yön: Vulo Radev
10	Cumartesi	»	» PAINLAVE OLAYI / The Painleve Case / Yön: G. Stoianov
13	Salı	»	» YALIN BİLİNÇ / The Naked Conscience / Yön: M. Nicolov
14	Çarşamba	»	» SON SÖZ / The Last Word / Yön: Binka Zhelyazkova
15	Perşembe	»	» KALECİNİN PENALTI KORKUSU / Die Angst Des Tormanns Beim Elfmeter / Yön: Wim Wenders
16	Cuma	»	» UZMANLAR / Die Sachverstaendigen / Yön: Norbert Kückelmann
17	Cumartesi	»	» LUDWIG 2 / Yön: Hans - Jürgen Syberberg
20	Salı	»	» PETRA VON KANT'IN ACI GÖZYAŞLARI / Die bitteren Tranen Der Petra von Kant / Yön: Rainer Werner Fassbinder
21	Çarşamba	»	» TANRININ ÖFKESİ AQUIRRE / Aquirre Der Zorn Gottes / Yön: Werner Herzog
22	Perşembe	»	» RUTH HALBFASS'IN RUHSAL GÜCÜ / Die Moral Der Ruth Halbfass / Yön: Volker Schlöndorff
23	Cuma	»	» ESKİ GÜZEL GÜNLERİN FUTBOLU / Rogi Idök Focija / Yön: Pal Sandor
24	Cumartesi	»	» ŞİMDİKİ ZAMAN / Jelenidö / Yön: Peter Bacso
27	Salı	»	» AZGELİŞMİŞLİĞİN ANILARI / Yön: T. G. Alea
28	Çarşamba	»	» AZGELİŞMİŞLİĞİN ANILARI / Yön: T. G. Alea
29	Perşembe	»	» BİR KÜBA SAVAŞI / Yön: T. G. Alea
30	Cuma	»	» BİR KÜBA SAVAŞI / Yön: T. G. Alea
31	Cumartesi	»	» SIRADAN FAŞİZM / Obiknovenniy Faşizm / Yön: M. Romm.